

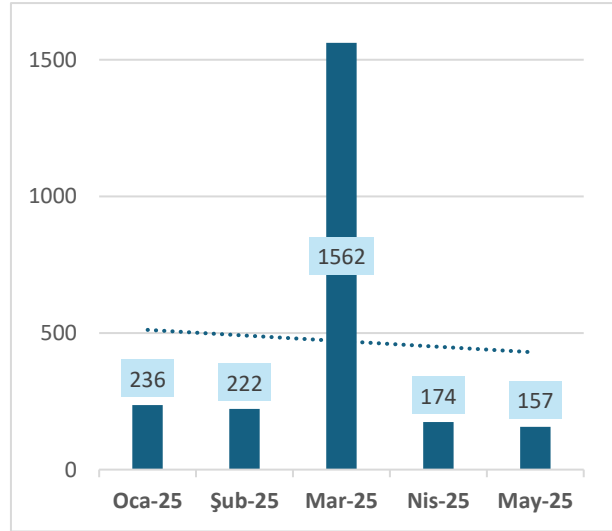
Suriye Arap Cumhuriyeti'nde İnsan Hakları Durumu ve Siyasi Gelişmeler

(1 – 31 Mayıs 2025)

Genel Güvenlik Durumu

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) yakın tarihli değerlendirmelerine göre ülkenin çeşitli kesimlerinde güvenlik durumu istikrarsızlığını korurken ekonomik koşullar oldukça vahimdir ve temel hizmetlere erişim kısıtlıdır.¹ Birleşmiş Milletler Suriye Üzerine Sorgu Bağımsız Uluslararası Komitesi, Şam'ın kırsal kesimlerinde ve Süveyda'nın güneyinde mezhepsel çatışmaların yeniden baş göstermesinin, İsrail'in hava saldırılarıyla bir araya gelerek Suriye'de sürdürülebilir barışa giden "kırılgan" yolu tehlikeye attığı yönünde ciddi bir uyarıda bulunmuştur. Şiddet olayları, uzun süreli istikrara yönelik ciddi bir tehdit oluşturmakta ve mevcut toplumsal bölünmeleri derinleştirme riski taşımaktadır. Komisyon'un Mayıs 2025 değerlendirmesi, derhal bir ateşkes ilan edilmemesi, kapsamlı soruşturmalar yürütülmemesi ve hesap verebilirlik mekanizmaları oluşturulmaması halinde yerel ateşkeslere rağmen Suriye'deki istikrarsız barış ortamının bozulabileceği uyarısında bulunmuştur.²

Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR), 2025 yılının başından bu yana 2351 yargısız infaz belgelediklerini bildirmiştir. SNHR verilerine göre, Mart 2025'te 1562 kurbanla en fazla yargısız infazdan kaynaklanan sivil ölümü yaşanmıştır. Bu sayı, 2025 yılında şu ana kadar kaydedilen tüm ölümlerin %66'sını oluşturmaktadır. Mart 2025'i, %10'la Ocak 2025 ve %9'la Şubat 2025 takip etmektedir. Mayıs 2025'in, en düşük sayıda ölümün bildirildiği ay olduğu aktarılmaktadır.³ ETANA tarafından yayınlanan son güncellemeye göre geçici yetkililer, büyük ölçüde sembolik ya da idari kapasitede olsa da Savunma Bakanlığı çatısı altında resmi olarak saha birimleri kurmuşlar, ordunun teknik ve lojistik altyapısının oluşturulmasına yönelik karmaşık görevde ilerleme kaydetmişlerdir. Ancak Suriye'nin farklı silahlı hiziplerini merkezi bir komuta altında toplama süreci yavaş ilerlemekte ve pek çok zorlukla karşılaşmaktadır.⁴ Savunma Bakanı Murhaf Ebu Kasra, 17 Mayıs 2025 Cumartesi gününün geç



Şekil 1: 2025 yılının başlangıcından bu yana SNHR tarafından kaydedilen yargısız infazların sayısı.

¹ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), *Suriye Arap Cumhuriyeti Operasyonel Güncelleme (Nisan 2025)*, 3 Haziran 2025, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syria-arab-republic-operational-update-april-2025>

² Anadolu Ajansı (AA), *Birleşmiş Milletler komisyonu, çatışmaların ve İsrail saldırılarının Suriye'deki 'kırılgan' barışı tehdit ettiği uyarısında bulundu*, 3 Mayıs 2025, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/un-commission-warns-clashes-israeli-strikes-threaten-syria-s-fragile-peace/3555655>

³ Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR), *Mayıs 2025'te, 20 Çocuk ve 11 Kadın Dahil 157 Sivil Ölümü ve İşkenceden Kaynaklı Bir Ölüm Kaydedildi [İNG/AR]*, 1 Haziran 2025, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/death-157-civilian-including-20-children-and-11-women-and-one-death-due-torture-recorded-may-2025-enar>

⁴ ETANA, *Suriye Güncellemesi #25: 23 Mayıs 2025*, 23 Mayıs 2025, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syria-update-25-23-may-2025>

saatlerinde yaptığı bir açıklamada, tüm silahlı grupları on günlük bir ultiatom vererek Bakanlık bünyesine katılmaya çağırmış, katılmamaları halinde açıkça belirtmediği sonuçlarla karşılaşacakları yönünde uyarıda bulunmuştur. Geçici Bakan, milli savunma kapasitesinin güçlendirilmesinde “önemli bir mihenk taşı” olduğunu belirterek kilit askeri birliklerin birleştirilmiş kurumsal yapıya dahil edildiklerini de açıklamıştır.⁵

Tartus ve Lazkiye’de Olaylar:

Tartus ve Lazkiye’de güvenlik durumu istikrarsızlığını korumuştur. Bölgedeki güvenlik olayları arasında İsrail hava saldırıları ve faili bilinmeyen bir dizi silahlı saldırı öne çıkmaktadır.⁶ Kırsal kesimlerde aralıklı saldırılar bildirilmiş, bu saldırıların ayaklanmacı unsurlar ya da Esad’a bağlı eski hiziplerin kalıntıları tarafından gerçekleştirildiği aktarılmıştır. Karşılık olarak, hükümet kuvvetleri kontrolü sağlamayı ve çevre bölgelerdeki silahlı grupları dağıtmayı amaçlayan hedefli operasyonlar düzenlemiştir. Söz konusu girişimlere rağmen kısıtlı ilerleme kaydedilmiş, kırsal kesimlerde güvensizlik ay boyu devam etmiştir.⁷

Mashqita yakınındaki Jawzat al-Ma’ köyünde, çoban olduğu tespit edilen iki silahlı saldırgan bir çiftliğe ateş açarak çoğu aynı aileden beş sivilin ölmesine, ayrıca iki sivilin yaralanmasına yol açmıştır. Bölge sakinleri, saldırılardan arazilere kanunsuzca el koymakla ve faaliyetlerini cezasızlıkla sürdürmekle suçladıkları silahlı Bedevi grupları sorumlu tutmuştur. Benzer şekilde, Ain al-Jawza’da dört kişi, kimliği bilinmeyen silahlı saldırganlar tarafından öldürülmüştür.⁸ Ayrıca güvenlik kuvvetleri, 6 Mart 2025 tarihinde, Al-Zuhairiyatı’de, Esad rejimi kalıntılarının başarısız bir darbe girişiminde bulunduğu bildirilen Cebele’de yaşanan çatışmalarla bağlantılı olduğu düşünülen bir şüpheliyi tutuklamıştır. Arap Alevilerinin çoğunlukta olduğu Cebele’de yaşanan yoğun şiddet olayları bir dizi tutuklamaya ve bölgede rejimle bağlantılı ağların varlığına dair endişelere yol açmıştır.⁹

⁵ First Post, Suriye Savunma Bakanlığı, aksi halde sonuçlarına katlanacaklarını söyleyerek silahlı gruplara devlet kuvvetlerine katılmaları için 10 gün verdi, 18 Mayıs 2025, <https://www.firstpost.com/world/syrias-defence-ministry-gives-armed-groups-10-days-to-join-state-forces-or-face-action-13889455.html>

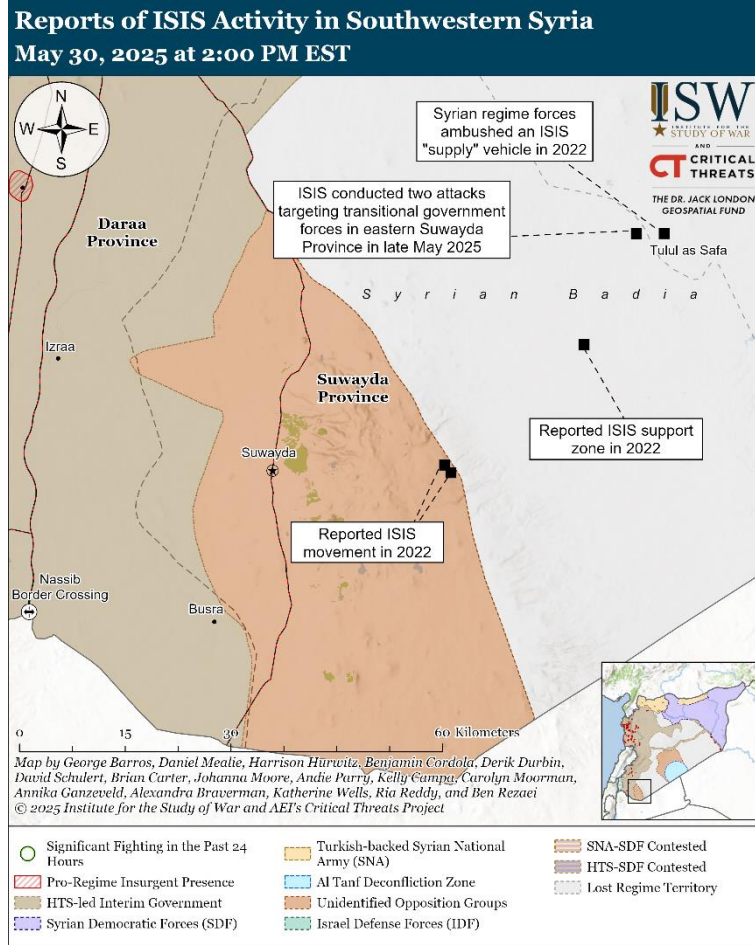
⁶ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Bölgesel Son Dakika Güncellemesi #26, 9 Mayıs 2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/116242>

⁷ The New Arab, Lazkiye valisi, yetkililerin Esad yanlılarını takibe devam etmesiyle birlikte güvenlik durumunun iyileştiğini açıkladı, 27 Mayıs 2025, <https://www.newarab.com/news/latakia-governor-says-security-improving-despite-rural-attacks>

⁸ The New Arab, Lazkiye valisi, yetkililerin Esad yanlılarını takibe devam etmesiyle birlikte güvenlik durumunun iyileştiğini açıkladı, 27 Mayıs 2025, <https://www.newarab.com/news/latakia-governor-says-security-improving-despite-rural-attacks>

⁹ The New Arab, Lazkiye valisi, yetkililerin Esad yanlılarını takibe devam etmesiyle birlikte güvenlik durumunun iyileştiğini açıkladı, 27 Mayıs 2025, <https://www.newarab.com/news/latakia-governor-says-security-improving-despite-rural-attacks>

İŞİD'in Yeniden Tesis Ettiği Kapasitesi ve İŞİD'in Dahil Olduğu Olaylar:



İŞİD faaliyetinin gözlemlendiği konumları gösteren harita. (Source: ISW, İran Güncellemesi, Mayıs 30, 2025, 30 Mayıs 2025)

birlikte, Rakka'da dört saldırı, bir Asayiş mensubunun ölmesine ve beş kişinin yaralanmasına yol açmıştır. Bu operasyonların bölgesel dağılımı ve yoğunluğu, faaliyetlerinin yoğunlaştığı Deyr-i Zor başta olmak üzere İŞİD'in teşkil ettiği güvenlik tehdidinin varlığını koruduğu gözler önüne sürmektedir.¹² İŞİD'in kapasitesini yeniden tesis etmiş olmasına bir örnek olarak, Deyr-i Zor valiliğinin El Meyadin şehrindeki bir Genel Güvenlik Servisi (GSS) polis karakolu, güçlü bir el yapımı patlayıcı yerleştirilmiş araç saldırısıyla hedef alınmıştır. Saldırı, karakolda ciddi hasara yol açmıştır. Saldırının boyutu ve isabetliliği, İŞİD'in Orta Fırat Nehri Vadisi'nde lojistik kapasiteye sahip bir ağı yeniden oluşturduğunu, araç modifikasyonu, patlayıcı üretimi ve ileri seviye infilak yöntemleri kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Suriye güvenlik kuvvetleri, 17 Mayıs 2025 tarihinde, Halep'te İŞİD'le mücadele baskınları düzenleyerek iki militanı öldürmüş ve dört militanı tutuklamıştır. Bir İŞİD savaşçısı patlayıcı yerleştirilmiş yeleğini patlatmış, takip

Savaş Çalışmaları Enstitüsü'nün (ISW) belirttiği üzere Mayıs 2025'te, Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD), Suriye'nin doğusunda operasyonel kapasitesini yeniden tesis ettiğini göstermiştir. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR) de 2025 yılının başlangıcından bu yana İŞİD'in, Kuzey ve Doğu Suriye Demokratik Özerk Yönetimi Bölgesi (KDSÖY) kontrolündeki bölgelerde silahlı saldırılardan ve patlamalardan oluşan 90 operasyon gerçekleştirdiğini bildirmektedir.¹⁰ SOHR verileri, bu saldırıların 22'si Suriye Demokratik Güçleri (SDF) ve müttefikleri silahlı kuvvetlerin mensubu, beşi İŞİD militanı ve beşi sivil 32 ölüme yol açtığını göstermektedir. Söz konusu olayların çoğu, 76 saldırının SDF ile bağlantılı 18 savaşçının, bir İŞİD militanının ve beş sivilin ölümüne, ayrıca 18 kişinin yaralanmasına yol açtığı Deyr-i Zor'da yaşanırken Haseke'de 10 operasyon, dört İŞİD militanının, iki Asayiş personelinin ve bir SDF savaşçısının ölümüne, iki SDF savaşçısının ise yaralanmasına yol açmıştır.¹¹ Bununla

¹⁰ Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR), Silahlı saldırı | İŞİD hücreleri savaşçılar, Deyr-i Zor'un doğusunda petrol kamyonuna ateş açtı, 22 Mayıs 2025, <https://www.syriahr.com/en/362395/>

¹¹ Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR), Silahlı saldırı | İŞİD hücreleri savaşçılar, Deyr-i Zor'un doğusunda petrol kamyonuna ateş açtı, 22 Mayıs 2025, <https://www.syriahr.com/en/362395/>

¹² Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR), Silahlı saldırı | İŞİD hücreleri savaşçılar, Deyr-i Zor'un doğusunda petrol kamyonuna ateş açtı, 22 Mayıs 2025, <https://www.syriahr.com/en/362395/>

eden çatışmalarda iki GSS personeli hayatını kaybetmiştir.¹³ ¹⁴ Takip eden günlerde ISW tarafından bildirildiği üzere, GSS sokağa çıkma yasağı ilan etmiş, takviye birlikler konuşlandırmış ve şehir çapında arama operasyonları düzenlemiştir. Asfaltta çatlamaya ve çevre binalarda hasara yol açan patlamanın boyutu, IŞİD'in, araca yerleştirilmiş el yapımı patlayıcı saldırılarıyla yüksek hasara yol açmasını sağlayan lojistik kapasitesini de yeniden tesis ettiğini ortaya koymuştur.¹⁵ ETANA tarafından bildirildiği üzere, IŞİD'in propaganda yayını *Al-Naba*, Suriye Geçici Cumhurbaşkanı Ahmed eş-Şera'yı, ABD Başkanı Donald Trump ve Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman ile gerçekleştirdiği görüşme nedeniyle kınayarak eş-Şera'ya "kafir" yakıştırmasında bulunmuştur. Grup ayrıca, HTŞ bünyesindeki yabancı savaşçıları IŞİD saflarına geçme çağrısında bulunarak birliklerini yeniden düzenleme ve Suriye'deki stratejik odağını yeniden tanımlama yönünde olası bir girişime işaret etmiştir.¹⁶ ¹⁷

İsrail ile Artan Gerginlikler:

Mayıs 2025'te, İsrail, güney ve batı Suriye genelinde hava operasyonlarını yoğunlaştırmış, askeri altyapıyı zayıflatma ve İran'la bağlantılı milislerle mücadele amaçlı yüksek profilli saldırılar düzenlerken ilk defa, kuvvetlerinin Suriye topraklarında operasyonlar düzenlediğini doğrulamış, bu faaliyetlerin bölgede yaşanan gelişmelerle bağlantılı "operasyonel görevin" bir parçası olduğunu belirtmiştir.¹⁸ 2 Mayıs 2025 tarihinde, İsrail, Suriye'de Cumhurbaşkanı Ahmed eş-Şera'nın İslamcıların liderliğindeki yeni geçiş hükümetine doğrudan bir uyarı olarak Şam'daki başkanlık sarayı yakınında bir hava saldırısı düzenlemiştir. Operasyon, İsrail'in Esad'ın rejiminin Aralık 2024'teki çöküşünden bu yana sürdürdüğü, askeri konumları hedef alan ve mezhepsel şiddette artış yaşanan ortamda Dürzi azınlığın savunulmasındaki kararlılığına işaret eden geniş çaplı hareketinin bir parçasıdır. İsrail, düşman kuvvetlerin Şam'ın güneyine birlik konuşlandırmasına ya da Dürzi toplulukları tehdit etmesine izin vermeyeceğini yinelemiştir.¹⁹

Hava saldırısının yanı sıra, Suriye'nin güneyine İsrail kara birlikleri konuşlandırılmış ve İsrail, yaralı beş Suriyeli Dürzi sivil tedavi olmaları için tahliye etmiştir. Suriye, Şam'ın "gerginliklerde tehlikeli bir tırmanış" olarak tanımladığı saldırıları kınamıştır. Suriyeli yetkililer, İsrail'in Esad döneminde başkanlık sarayı yakınına böyle bir saldırı gerçekleştirmediğini belirterek operasyonun, saraya ne kadar yakın olduğunu (saraya yaklaşık 100 metre mesafede) olduğunu vurgulamıştır.²⁰ İsrail'in saldırısı, Şam ve Süveyda valiliğinde Sünni ve Dürzi gruplar arasında günlerce süren mezhepsel saldırıların ardından yaşanmıştır. Çatışmalar, bölgede gerginliği tırmandırmış ve İsrail tarafından müdahalesini haklı çıkarmak için bir gerekçe olarak kullanılmıştır. Saldırı, İsraili Dürzi aktivistler ve İsrail'in Suriyeli Dürzileri geride bırakamayacağını savunan muhalefet lideri Yair Lapid dahil olmak üzere İsrail içinden destek almıştır. Buna karşın, Suriye'deki Dürzi liderler

¹³ Savaş Çalışmaları Enstitüsü (ISW), İran Güncellemesi, 19 Mayıs 2025, 19 Mayıs 2025, <https://www.understandingwar.org/background/iran-update-may-19-2025>

¹⁴ Al Jazeera, Suriye kuvvetlerinin Halep'teki IŞİD sığınaklarına düzenlediği baskında en az üç kişi öldü, 17 Mayıs 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/5/17/at-least-three-killed-as-syrian-forces-raid-isil-hideouts-in-aleppo>

¹⁵ Savaş Çalışmaları Enstitüsü (ISW), İran Güncellemesi, 30 Mayıs 2025, 30 Mayıs 2025, <https://www.understandingwar.org/background/iran-update-may-30-2025>

¹⁶ ETANA, Suriye Güncellemesi #25: 23 Mayıs 2025, 23 Mayıs 2025, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syria-update-25-23-may-2025>

¹⁷ The Chatham House, Eş-Şera ve Trump arasındaki görüşme, Orta Doğu'da güç dengelerini değiştirdi, 16 Mayıs 2025, <https://www.chathamhouse.org/2025/05/meeting-al-sharaa-and-trump-has-shifted-balance-power-middle-east>

¹⁸ Anadolu Ajansı (AA), İsrail sınır polisi, Suriye topraklarında ilk defa operasyon gerçekleştirdiğini itiraf etti, 7 Mayıs 2025, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/israeli-border-police-admit-for-1st-time-operating-inside-syrian-territories/3560309>

¹⁹ Reuters, İsrail, Suriye'nin yeni lideri eş-Şera'ya bir 'mesaj' olarak başkanlık sarayı yakınına saldırı düzenledi, 2 Mayıs 2025, <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-attacks-target-near-syrian-presidential-palace-netanyahu-says-2025-05-02/>

²⁰ Reuters, İsrail, Suriye'nin yeni lideri eş-Şera'ya bir 'mesaj' olarak başkanlık sarayı yakınına saldırı düzenledi, 2 Mayıs 2025, <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-attacks-target-near-syrian-presidential-palace-netanyahu-says-2025-05-02/>

dışarıdan gelecek korumaya ihtiyaçları olmadığını açıkça belirterek tüm unsurlarıyla bir araya gelmiş bir Suriye devletine bağlılıklarını yinelemiştir.²¹

Reuters tarafından bildirildiği üzere, 30 Mayıs 2025 tarihinde, bir İsrail savaş uçağı, Lazkiye ve Tartus dahil olmak üzere Suriye'nin kıyı illerinde askeri altyapıyı hedef alan birden fazla saldırı düzenlemiştir.²² Devlet medyasına göre saldırılar, silah depolarına, kıyı kesimlerindeki füze alanlarına ve karadan havaya füze sistemlerinin bileşenlerine odaklanmıştır. İsrail, bu unsurların deniz seyrüseferine ve İsrail'in güvenliğine karşı tehdit oluşturduğunu bildirmiştir. Suriye basınında yer alan haberlere göre saldırı, Tartus'ta yangına yol açmıştır. Lübnan'da faaliyet gösteren ve Hizbullah'la bağlantılı Al-Mayadeen haber kanalı, İsrail savaş uçaklarının Suriye'nin kuzeybatısındaki Cebele şehrinin yakınına bir saldırı düzenlediğini, Suriye ordusunun Esad rejimiyle bağlantılı 107. Tugay'ını hedef aldığını aktarmıştır.²³

Belgelendirme ve Yasal Hususlar

17 Mayıs 2025 tarihinde, Geçici Cumhurbaşkanı eş-Şera, 20 No'lu Kararname'yi uygulamaya koyarak 13 Mart 2025 tarihli Anayasal Deklarasyon'un 49. Maddesi'nin öngördüğü üzere Milli Geçiş Dönemi Adaleti Komisyonu'nu kurmuştur. Kararname, Milli Geçiş Dönemi Adaleti Komisyonu'nu, önceki rejim döneminde işlenen ciddi insan hakları ihlallerini soruşturmakla ve gerçeği açığa çıkarmakla görevlendirmektedir. Ayrıca, komisyon başkanını atamakta ve 30 gün içerisinde iç düzenlemelerin ve bir çalışma ekibinin oluşturulmasını şart koşmaktadır.²⁴ Aynı gün, Geçici Cumhurbaşkanı eş-Şera, Kayıp Kişiler Milli Komisyonu'nun kurulmasını öngören 19 No'lu Kararname'yi de imzalamıştır. Kayıp Kişiler Milli Komisyonu'nun görevi, Suriye'deki kayıp kişilerin akıbetini ortaya çıkarmak ve aileleri için adalet sağlamaktır. Kararname, Milli Geçiş Dönemi Adaleti Komisyonu ile benzer şekilde Kayıp Kişiler Milli Komisyonu'nun başkanını atamakta ve 30 gün içerisinde iç düzenlemelerin ve bir çalışma ekibinin oluşturulmasını şart koşmaktadır. 19 No'lu Kararname, kapsamını belirli mağdur veya fail kategorileriyle sınırlamadığı için 20 No'lu Kararname'ye kıyasla daha az kısıtlayıcı olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, hem Esad rejimi döneminde kaybolan on binlerce kişinin hem de IŞİD ve diğer gruplar tarafından kaçırılanların vakalarını ele alma kapasitesine sahiptir.²⁵

Vatandaşlık belgelerine ilişkin olarak Küresel Koruma Kümesi (GPC) tarafından yayınlanan ve Halep ve İdlib'in 23 ilçesindeki 63 toplulukla gerçekleştirilen 355 görüşmeye dayanan yakın zamanlı bir çalışma, vatandaşlık belgelerinin eksikliğinin azınlık gruplarının dışlanmasına katkıda bulunan kritik bir faktör olduğunu ve azınlıkların temel hizmetlere erişimlerini ciddi düzeyde baltaladığını tespit etmiştir. Çalışma, katılımcıların %82'sinin kimlik belgeleri olduğunu, %18'inin ise hem fiili yetkililerin hem de insani ortakların sunduğu hizmetlerin kısıtlı olması nedeniyle kimlik belgesi temin edemediğini aktarmaktadır.

²¹ İsrail, Suriye'nin yeni lideri eş-Şera'ya bir 'mesaj' olarak başkanlık sarayı yakınına saldırı düzenledi, 2 Mayıs 2025, <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-attacks-target-near-syrian-presidential-palace-netanyahu-says-2025-05-02/>

²² Reuters, İsrail saldırıları, Suriye'nin Lazkiye ve Tartus illerini hedef aldı, 30 Mayıs 2025, <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-strikes-target-syrias-latakia-tartous-2025-05-30/>

²³ Ynet News, IDF, nadir görülen bir kıyı saldırısıyla Suriye'nin Lazkiye bölgesindeki füze depolarını hedef aldı, 30 Mayıs 2025, <https://www.ynetnews.com/article/rj9mbqvfxe>

²⁴ Suriye Adalet ve Hesap Verebilirlik Merkezi, Suriye'de Geçiş Dönemi Adaletine Yönelik İlk Adım, 29 Mayıs 2025, <https://syriaaccountability.org/a-first-step-towards-transitional-justice-in-syria/>

²⁵ Suriye Adalet ve Hesap Verebilirlik Merkezi, Suriye'de Geçiş Dönemi Adaletine Yönelik İlk Adım, 29 Mayıs 2025, <https://syriaaccountability.org/a-first-step-towards-transitional-justice-in-syria/>

Çalışma, katılımcılar tarafından en çok dile getirilen koruma sorununun %92 ile vatandaşlık belgesi eksikliği olduğunu da belirtmektedir.²⁶

Sınır ve Gümrük Düzenlemeleri

Anadolu Ajansı tarafından bildirildiği üzere, 22 Mayıs 2025 Perşembe günü, Ürdün Kralı II. Abdullah ve Suriye Geçici Cumhurbaşkanı Ahmed eş-Şera, bölgede istikrarı ve karşılıklı iş birliğini tartışmak üzere bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Görüşme, güney Suriye’de güvenliğin iyileştirilmesine ve sınır kontrollerinin güçlendirilmesine odaklanmıştır. Kral Abdullah, su, enerji ve ticaret gibi kilit alanlarda iş birliğini yoğunlaştırma amacıyla yakın zamanda kurulan Ürdün-Suriye Koordinasyon Konseyi’nin önemini vurgulamıştır.²⁷ Telefon görüşmesi Ürdün Dışişleri Bakanı Ayman Safadi’nin 20 Mayıs 2025 Salı günü Şam’a gerçekleştirdiği ziyaretin ardından gerçekleşmiştir. Ziyarette, konseyin kurulmasına yönelik anlaşma imzalanmıştır.²⁸

Enab Baladi haber organının konuya ilişkin haberlerine göre 27 Mayıs 2025 tarihinde, Suriye Geçici Ulaştırma Bakanı Yarub Badr, taşımacılık sektöründe karşılıklı iş birliğini güçlendirmek amacıyla endüstri ve ticaret sektörlerinden Ürdünlü delegelerle Şam’da bir araya gelmiştir. Görüşmeler, sınır ötesi taşımacılık hareketlerinin kolaylaştırılması, Suriye ve Ürdün arasında ithalat yollarının kapsamının genişletilmesi ve Lazkiye Limanı’nın Ürdün malları için kullanılması ekseninde gerçekleşmiştir. Badr, Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Sözleşmesi (TIR) gibi mevcut anlaşmaların yeterliliğini vurgulamış ve kilit taşımacılık koridorlarının yeniden aktif hale getirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Ortak bir teknik komitenin, taşımacılık ücretlerinin tutarlı hale getirilmesi, taşımacılık araçlarına dair düzenlemelerin standartlaştırılması ve lojistik zorlukların ele alınması amacıyla Kurban Bayramı’nın ardından bir araya gelmesi planlanmaktadır. Toplantı sırasında Hicaz demiryolunun onarılması, ortak bir sınır merkezi kurulması ve Ürdün’ün sürdürülebilir ulaşımaya yönelik yatırımlarının teşvik edilmesi yönündeki planların da görüşüldüğü, her iki tarafın da koordinasyonun sürdürülmesi ve ekonomik entegrasyona olan bağlılıklarını teyit ettiği bildirilmiştir.²⁹

Koruma ve Güvenlik

Uluslararası Göç Örgütü’ne (IOM) göre uzun süreli çatışmalar, yaptırımlar ve piyasada dalgalanmalar, Suriye’de aşırı enflasyona, mallara erişimin kısıtla hale gelmesine ve su, sanitasyon, sağlık ve altyapı gibi temel hizmetlerde çöküşe yol açmıştır. Bu koşullar, tekrar eden salgın hastalıklara ve ülke çapında yetersiz beslenme yaşanmasına neden olmuştur. Başta Halep, Humus ve Şam’ın kırsal kesimlerinde olmak üzere barınma, geri dönüşlerin önünde büyük bir engel oluşturmaya devam etmektedir. Ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin çoğunluğunun evlerinin geniş çaplı tamir ya da yeniden inşaya ihtiyacı vardır. Durum, kuraklık, gıda güvensizliği ve nitelikli personel kaybı nedeniyle hizmet mevcudiyetindeki azalma dolayısıyla daha da kötüleşmektedir. Yerinden edilmiş gruplar ve geri dönenler, yasal kimlik değişimleri, patlayıcı

²⁶ Küresel Koruma Kümesi (GPC), *Kuzeybatı Suriye: Evsiz kişilerin korunmasına ilişkin rapor (Mayıs 2025 itibarıyla)*, 20 Mayıs 2025, <https://reliefweb.int/attachments/8aff37cd-fe8c-436a-b6b8-edb93b9125e6/NWS%20PC.%20Homeless%20report.%202025.pdf>

²⁷ Anadolu Ajansı (AA), *Ürdün kralı ve Suriye cumhurbaşkanı, güney Suriye’de istikrarın sağlanması ve sınır güvenliği hakkında görüştü*, 22 Mayıs 2025, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/jordans-king-syrian-president-discuss-stabilizing-southern-syria-border-security/3576435>

²⁸ Jordan Times, *Ürdün ve Suriye mutabakatı zaptı imzaladı, karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesine yönelik somut adımlar atılması yönünde anlaştı*, 20 Mayıs 2025, <https://jordantimes.com/news/local/jordan-syria-sign-mou-agree-concrete-steps-advance-bilateral-relations>

²⁹ Enab Baladi, *Suriye ve Ürdün, mal geçişlerini kolaylaştırma hususunda anlaştı*, 28 Mayıs 2025, <https://english.enabbaladi.net/archives/2025/05/syria-and-jordan-agree-on-facilitating-passage-of-goods/>

mühimmat varlığı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete, insan ticaretine ve çocuk koruma ihlallerine karşı daha yüksek hassasiyet gibi yüksek düzey koruma riskleriyle karşı karşıyadır.

Kuzeydoğu Suriye’de Durum:

Küresel Koruma Kümesi’nin (GPC) Halep ve İdlib’in 23 ilçesindeki 63 toplulukla gerçekleştirilen 355 görüşmeye dayanan yakın zamanlı bir çalışması, çatışmalara maruz kalma ihtimalinin ve keyfi olarak gözüaltına alınma riskinin, özellikle çatışmaya yatkın bölgelerde yaşayanlar olmak üzere katılımcıların %85’ini etkilediğini, zorla silah altına alınmanın katılımcıların %83’ü tarafından risk olarak belirtildiğini, azınlık gruplarından gençlerin silahlı gruplar tarafından saflarına katılmaya zorlanmaya karşı özellikle hassas konumda olduğunu ortaya koymaktadır.³⁰

Ailelerin yerinden edilme, çatışma ya da gözüaltı nedeniyle ayrı düşmesi, katılımcıların %82’si tarafından bildirilmiştir. Bu durum, duygusal strese ve topluluk destek sistemlerinin çökmesine yol açmaktadır. Katılımcıların yine %82’si, azınlık gruplarından kadınlara ve kız çocuklarına karşı cinsel şiddet ve taciz dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yaygın olduğunu, mağdur merkezli hizmetlere erişimin genellikle bulunmadığını bildirmiştir. Katılımcıların %80’ine göre ekonomik zorluklar ve eğitim imkanlarının bulunmaması, pek çok çocuğu tehlikeli işlerde çalışmaya itmiştir. Bunun yanı sıra, katılımcıların %78’i fiziksel, kurumsal ya da politikalarla ilişkili engeller nedeniyle sağlık, eğitim ya da sosyal yardım gibi temel hizmetlere erişememektedir. Konut, arazi ve mülkiyet hakları da katılımcıların %76’sı için zorluk oluşturmakta, tahliyeler, belgelerin kaybedildiği ve yasal tazmin mekanizmalarının bulunmadığı bildirilmektedir.³¹

Bunun yanı sıra, ankete katılan topluluklarda güvenlik durumunun genel olarak istikrarsız ya da endişe verici olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların %31’i, durumu endişe verici olmasına rağmen idare edilebilir ya da zorlu olarak tanımlarken %28’i, koşulların aşırı uçlarda, son derece öngörülemez ya da istikrarsız olduğunu belirterek son derece endişe verici olarak tanımlamıştır. Katılımcıların %25’i, durumu orta (dikkatli olunarak idare edilebilir ve iyileşme yönünde bazı işaretler mevcut) olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların sadece %16’sı çevrelerini genel olarak iyi değerlendirmiş, güvenli ve istikrarlı bulduklarını aktarmıştır.³²

Arap Alevileri:

SOHR tarafından bildirildiği üzere, Lazkiye’nin kuzeyinde nüfusun büyük ölçüde Arap Alevilerinden oluştuğu Al-Kandisiyah’da, Bedevi çobanların ateş açması sonucu Arap Alevisi üç genç erkeğin öldüğü ve üçünün yaralandığı bir olay yaşanmıştır. Bildirildiği üzere kurbanlar, tarlalarına hasat toplamaya gittikleri sırada çobanlar tarafından durdurulmuştur. Sözlü anlaşmazlık şiddet olayına dönüşmüş, ölümlere ve yaralanmalara yol açmıştır. Yaralılar hastaneye kaldırılmıştır.³³

³⁰ Küresel Koruma Kümesi (GPC), *Kuzeybatı Suriye: Evsiz kişilerin korunmasına ilişkin rapor (Mayıs 2025 itibarıyla)*, 20 Mayıs 2025, <https://reliefweb.int/attachments/8aff37cd-fe8c-436a-b6b8-edb93b9125e6/NWS%20PC.%20Homeless%20report.%202025.pdf>

³¹ Küresel Koruma Kümesi (GPC), *Kuzeybatı Suriye: Evsiz kişilerin korunmasına ilişkin rapor (Mayıs 2025 itibarıyla)*, 20 Mayıs 2025, <https://reliefweb.int/attachments/8aff37cd-fe8c-436a-b6b8-edb93b9125e6/NWS%20PC.%20Homeless%20report.%202025.pdf>

³² Küresel Koruma Kümesi (GPC), *Kuzeybatı Suriye: Evsiz kişilerin korunmasına ilişkin rapor (Mayıs 2025 itibarıyla)*, 20 Mayıs 2025, <https://reliefweb.int/attachments/8aff37cd-fe8c-436a-b6b8-edb93b9125e6/NWS%20PC.%20Homeless%20report.%202025.pdf>

³³ Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR), *Mezhepsel gerginlik | Kuzey Lazkiye’de bedeviler Arap Alevisi üç erkeği öldürdü, üçünü yaraladı*, 26 Mayıs 2025, <https://www.syriahr.com/en/362756/>

Dürziler:

Al Jazeera tarafından geçtiğimiz günlerde yayınlanan bir habere göre Suriye’de, 28 Nisan tarihinde, Şam yakınındaki Jaramana kasabasında başlayan saldırılar Ashrafiyat Sahnaya’ya ve güneydeki Süveyda valiliğine sıçramıştır. Her iki bölgede de Dürzi nüfusu yoğunudur.³⁴ Güney Şam’ın Jaramana banliyösünde, bir adamın sosyal medyada yayılan bir ses kaydında Hz. Muhammed’i eleştirdiğinin duyulmasının ardından, Pazartesi günü gece yarısından kısa bir süre sonra çatışmalar patlak verdi. Ses kaydının, Dürzi imam Marwan Kiwan’a ait olduğu iddia edilmiş, Kiwan ise videolu bir açıklamayla iddiaları reddetmiştir. Yine de olay, Sünni Müslüman topluluklar arasında öfkeye yol açmıştır.³⁵ Suriye İçişleri Bakanlığı sesin, Marwan’a ait olmadığını doğrulasa da bu bulgular, gerginlikleri dindirmede yetersiz kalmıştır. Yerel Dürzi hizipler ve dışarıdan aktörler arasında silahlı çatışmalar yaşanmıştır.^{36 37} AP tarafından bildirildiği üzere şiddet, Şam’ın dış kesimlerindeki bir başka kasaba olan Sakhnaya’ya da hızla sıçramış, bölgede devlet yanlısı silahlı grupların hedef alındığı ilk İsrail hava saldırısı yaşanmıştır. Bu gruplar ve Dürzi azınlık arasındaki çatışmalar, dört gün içerisinde neredeyse 100 ölüme yol açmıştır. Bu olay, Suriye’de mezhepsel gerginliklerin ve bölgede hakim jeopolitik dinamiklerin çalkantılı kesişimini gözler önüne sermektedir.³⁸

The New Arab haber organı ise Şam’ın güneybatısındaki Katana şehrindeki gerginliğin, İç Güvenlik memuru Jamil Momneh’in Lübnan’dan geldiğine inanılan bir uyuşturucu sevkiyatına düzenlenen narkotik operasyonu sırasında hayatını kaybetmesinin ardından yoğunlaştığını aktarmıştır. Olay, Hermon Dağı bölgesindeki Aysam köyü yakınında yaşanmıştır. Bölgede yoğun Dürzi nüfusu bulunmaktadır. İki şüpheli tutuklanmış ve sevkiyata el konulmuş olsa da mezhepsel şiddet olayları yaşanacağına dair endişeler ortaya çıkarken Momneh’in ölümü, bölgede ciddi sayıda güvenlik personeli konuşlandırılmasına neden olmuştur.³⁹ Gerginlik, Katana’nın Dürzi sakinlerinin dükkanlarının intikam amacı taşıyan kundaklama saldırılarıyla hedef alınması sonucu tırmanmıştır. Yetkililer derhal müdahalede bulunup operasyonun herhangi bir mezhep grubunu özel olarak hedef almadığını vurgulasa da yerel kaynaklar, şiddet olaylarının, topluluklar arası gerginliği körüklemek için kullanıldığı yönünde endişelerini dile getirmiştir. Buna karşılık olarak hem Katana’dan hem de yakındaki Dürzi köylerinden topluluk liderleri, şiddet olaylarının daha da yoğunlaşmaması için harekete geçmiş ve hesap verebilirlik çağrısında bulunmuştur. Olaylar sırasında ateş açıldığına dair raporlar bulunsada ek can kaybı olup olmadığı doğrulanmamıştır.⁴⁰

Yardım ve Maddi Destek

Avrupa Komisyonu’nun 21 Mayıs 2025 tarihinde yayınladığı bir habere göre Kuzeydoğu Suriye için ek olarak 20 milyon Euro insani yardım bütçesi ayrılmış, böylece 2025 yılındaki toplam maddi destek 202.5 milyon

³⁴ Al Jazeera, *Suriyeli Dürzi lider, mezhepsel şiddet olayları nedeniyle hükümeti kınadı*, 1 Mayıs 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/5/9/syrias-druze-divided-as-sectarian-tensions-linger-after-violence>

³⁵ Associated Press (AP), *Suriye’de Dürziler ve hükümet yanlısı silahlı saldırganlar arasındaki son çatışmaların arka planı*, 2 Mayıs 2025, <https://apnews.com/article/syria-druze-government-clashes-assad-829a35ecc50c7a2f56b61a692bd45c37>

³⁶ Al Jazeera, *Suriyeli Dürzi lider, mezhepsel şiddet olayları nedeniyle hükümeti kınadı*, 1 Mayıs 2025, https://www.aljazeera.com/news/2025/5/1/syrian-druze-leader-condemns-government-over-sectarian-violence?utm_source

³⁷ Al Jazeera, *Şiddet olaylarının ardından mezhepsel gerginliklerin hala hissedildiği Suriye’de Dürziler bölünmüş durumda*, 9 Mayıs 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/5/9/syrias-druze-divided-as-sectarian-tensions-linger-after-violence>

³⁸

³⁹ The New Arab, *Suriye ordusu mensubunun Dürzi köyleri yakınında ölmesinin ardından mezhepsel gerginlikler yükseldi*, 30 Mayıs 2025, <https://www.newarab.com/news/tensions-rise-after-syrian-officer-killed-near-druze-villages>

⁴⁰ The New Arab, *Suriye ordusu mensubunun Dürzi köyleri yakınında ölmesinin ardından mezhepsel gerginlikler yükseldi*, 30 Mayıs 2025, <https://www.newarab.com/news/tensions-rise-after-syrian-officer-killed-near-druze-villages>

Euroyu bulmuştur.⁴¹ Benzer bir doğrultuda, Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA) Cenevre Başkanı ve Temsilcisi Ramesh Rajasingham'ın yakın zamanda Güvenlik Konseyi için düzenlediği bilgilendirme toplantısında aktardığı üzere Suriye İnsani Fonu, hizmetlerin yakın zamanlı fon kesintileri nedeniyle sekteye uğradığı kuzeydoğu Suriye'deki acil ihtiyaçları karşılamak amacıyla 8 milyon Dolar tahsis etmiştir. Ülke çapında insani ihtiyaçların desteklenmesi için yakın zamanda ek olarak 60 milyon Dolar tahsis edilmesi beklenmektedir. Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler kuruluşları ve ortakları, 1.2 milyonun üzerinde Suriyeliye yardım sağlamak için Merkezi Acil Durum Müdahale Fonu'ndan 20 milyon Dolar ayırmıştır. Ayrılan bütçeye Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 1.3 milyonun üzerinde tedavi sağlayacağı 3 milyon Dolarlık projesi ve Birleşmiş Milletler Mayın Servisi'nin (UNMAS) ülkede patlayıcı mühimmat temizliği gerçekleştirmeye yönelik 3 milyon Dolarlık girişimi de dahildir.⁴²

UNHCR tarafından bildirildiği üzere Nisan itibarıyla, Tartus, Deyr-i Zor, Hama, Humus, Kırsal Şam, Haseke ve Rakka'da, 21,500'ün üzerinde aileye (yaklaşık 104,000 kişi) temel yardım malzemeleri temin edilmiştir. Yardım alan pek çok kişi Mart 2025'te, ülkenin kıyı kesimlerindeki şiddet olayları nedeniyle yerinden edilmiştir. Dağıtılan kitler içerisinde battaniyeler, şilteler, uyku matları, su bidonları, plastik kovalar, güneş enerjili lambalar, mutfak setleri ve plastik örtüler gibi temel malzemeler yer almaktadır. Yılın başlangıcından bu yana toplam 63,000 aileye (yaklaşık 307,000 kişi) temel yardım malzemeleri sağlanmıştır.⁴³

Benzer şekilde, Ocak 2025 – Nisan 2025 sonu aralığında, Suriye çapında 3,895 kişi, UNHCR'in geçim kaynağı ve ekonomik katılım programlarından faydalanmıştır. Bu programlarda iş eğitimi, yeni girişim hibeleri ve tarım faaliyetleri için destek sağlanmaktadır.⁴⁴ Sadece Nisan 2025'te, Halep, Lazkiye ve Deyr-i Zor valiliklerinden 93 kişi UNHCR ve ortakları tarafından düzenlenen iş eğitimi oturumlarına katılmıştır. Eğitimlerini başarıyla tamamlamaları üzerine katılımcılar, market, terzi, gıda üretim birimi, marangoz, tesisatçı ve BT tamir hizmetleri gibi küçük ölçekli işletme kurma desteği almaya hak kazanmıştır.⁴⁵

Konut ve Barınma, Arazi ve Mülkiyet Hakları

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Yerinden Edilme İzleme Matrisi (DTM) aracılığıyla geri dönüş dinamiklerini incelemeyi ve yerinden edilmiş nüfus gruplarının geri döndüğü bölgelerde değişen koşulları değerlendirmeyi amaçlayan pilot bir girişim olan *Geri Dönüş Toplulukları Endeksi*'ni uygulamaya koymuştur. 13 Mayıs 2025 tarihinde yayınlanan ve 15 Mart – 5 Nisan 2025 aralığını kapsayan ilk raporunda IOM, geri dönen Suriyelilerin yerinden edilmeye bağlı, kendileri ülke dışındayken yerel altyapıda ve kamu hizmetlerinde yaşanan değişiklikler ile daha kötü hale gelen hassasiyetlerle sıklıkla karşılaşmaya devam ettiği belirtmiştir.⁴⁶

⁴¹ Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği, 83 milyon Euro ile Gazze, Suriye ve Lübnan'a insani müdahaleyi güçlendirdi, 21 Mayıs 2025, https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/eu-boosts-humanitarian-response-gaza-syria-and-lebanon-eu83-million-2025-05-21_en

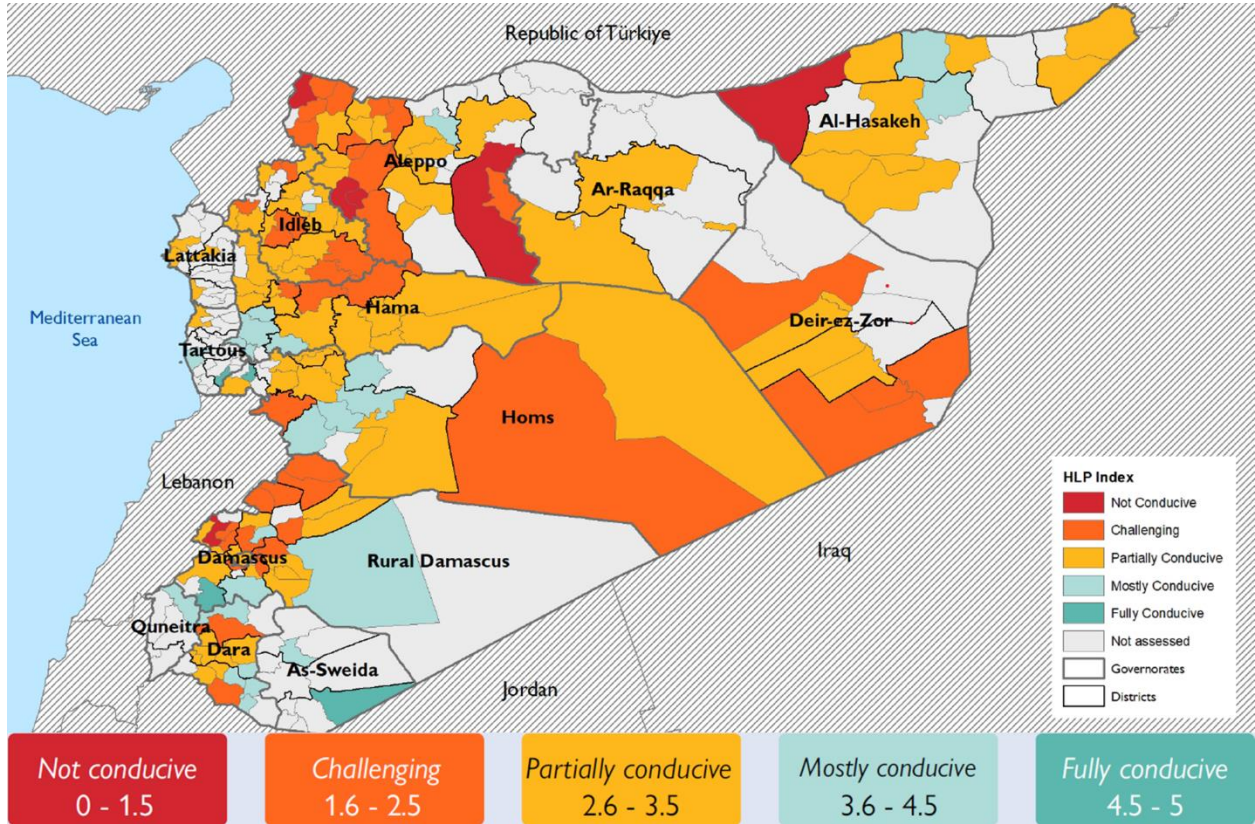
⁴² Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA), OCHA, Güvenlik Konseyi'nde Suriye krizi için acil fon çağrısında bulunarak sivililerin "bu krizle tek başlarına mücadele edemeyeceklerini" vurgulamıştır, 21 Mayıs 2025, <https://www.unocha.org/news/security-council-ocha-calls-urgent-funding-syria-crisis-stressing-civilians-cannot-endure>

⁴³ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Suriye Arap Cumhuriyeti Operasyonel Güncelleme (Nisan 2025), 3 Haziran 2025, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syria-arab-republic-operational-update-april-2025>

⁴⁴ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Suriye Arap Cumhuriyeti Operasyonel Güncelleme (Nisan 2025), 3 Haziran 2025, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syria-arab-republic-operational-update-april-2025>

⁴⁵ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Suriye Arap Cumhuriyeti Operasyonel Güncelleme (Nisan 2025), 3 Haziran 2025, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syria-arab-republic-operational-update-april-2025>

⁴⁶ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Suriye Arap Cumhuriyeti — Geri Dönüş Toplulukları Endeksi — Tur 1 (15 Mart - 5 Nisan 2025), 13 Mayıs 2025, <https://dtm.iom.int/reports/syrian-arab-republic-communities-return-index-round-1-15-march-05-april-2025>



Görsel 1: İlçeler Bazında Konut, Arazi, Mülkiyet Hakları Endeksi Puanlarını Gösteren Harita

IOM tarafından değerlendirildiği üzere konut, arazi ve mülkiyet koşullarının yeniden tesisi, 5 üzerinden 3.1'lik ortalama bir puan olarak ortamın geri dönüş için "kısmen elverişli" olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, valilikler arasında ciddi farklılıklar gözlemlenmiş, Halep (2.6) ve Kırsal Şam (2.9), en düşük puanları almıştır. Bu düşük puanların ana nedeni, konut, arazi ve mülkiyet haklarıyla ilişkili varlığını koruyan güvenlik endişeleridir. Bu güvenlik endişeleri arasında çözülemeyen sahiplik anlaşmazlıkları ve yetersiz belgelendirmenin yanı sıra hasar görmüş konutların onarım sürecinde kaydedilen kısıtlı ilerleme yer almaktadır.⁴⁷ Düşük puanların arkasında yatan kilit faktörlerden biri konut onarımlarındaki yetersizliktir: Konutların ağır hasar aldığı konumların %80'inde, değerlendirmenin gerçekleştirildiği dönemde herhangi bir onarım çalışması başlatılmamıştır. Bu oran, orta hasarlı konutlarda %65'e, hafif hasarlı konutlarda %33'e düşmektedir. En çok etkilenen bölgelerde onarım çalışmalarının yürütülmemesi, sürdürülebilir geri dönüşler için gerekli fiziksel altyapıda yaşanan büyük yetersizliğin altını çizmektedir.⁴⁸

Aralık 2024 – Şubat 2025 aralığında gerçekleştirilen 4300 görüşme ve anketten edinilen verileri kullanan Norveç Mülteci Konseyi'nin (NRC), 15 Mayıs 2025 tarihli raporunda yer verdiği bulgular, Suriye'de bölgeler arası farklılıklar görüldüğünü desteklemektedir. Araştırmaya göre Haseke sakinleri evlerinin başkaları tarafından kullanıldığını bildirirken Halep'te, çok sayıda katılımcı topluluklarında temel hizmetlerin mevcut

⁴⁷ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Suriye Arap Cumhuriyeti — Geri Dönüş Toplulukları Endeksi — Tur 1 (15 Mart - 5 Nisan 2025), 13 Mayıs 2025, <https://dtm.iom.int/reports/syrian-arab-republic-communities-return-index-round-1-15-march-05-april-2025>

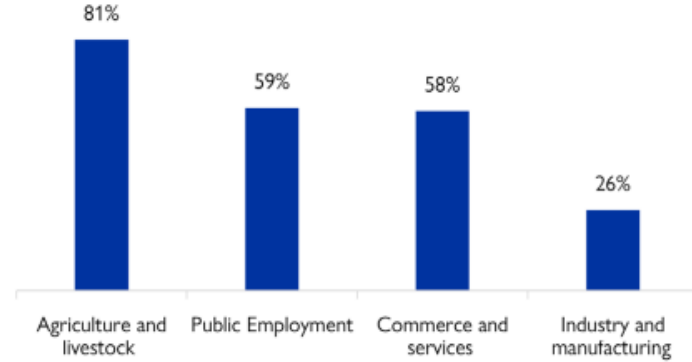
⁴⁸ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Suriye Arap Cumhuriyeti — Geri Dönüş Toplulukları Endeksi — Tur 1 (15 Mart - 5 Nisan 2025), 13 Mayıs 2025, <https://dtm.iom.int/reports/syrian-arab-republic-communities-return-index-round-1-15-march-05-april-2025>

olmadığını aktarmıştır.⁴⁹ Aralık 2024 – Ocak 2025 aralığında menşe bölgelerine git ve gör ziyaretleri gerçekleştiren kuzeybatı Suriye’deki ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin çoğunluğu, evlerinin tamamen yıkıldığını ya da oturulabilir hale gelmesi için ciddi onarım çalışmalarının yürütülmesi gerektiğini görmüştür. Bunun sonucunda, çoğu yakın zamanda dönmeyi planlamadıklarını belirtmiştir. Mülklerin sağlam olduğu bölgelerde dahi yasal belge eksikliği, konut, arazi ve mülkiyet haklarına erişim ya da bu haklardan faydalanma önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu sorun sıklıkla bildirilmiş, mülteciler ya da ev sahibi topluluklara kıyasla özellikle ülke içinde yerinden edilmiş kişiler arasında yaygın olduğu görülmüştür.⁵⁰

İstihdam ve Ekonomik Koşullar

Geri Dönüş Toplulukları Endeksi’ne göre ekonomik zorluklar, geri dönüşler ve uzun vadeli yeniden entegrasyon önündeki ana engel olmaya devam etmektedir. Kilit bilgi sağlayıcıların neredeyse tamamı (%94) ekonomik koşulların kötüleştiğini bildirirken %73’ü, işsizliğin önemli bir risk olduğunu aktarmıştır. Rapor, 14 valilikteki 1,100 topluluk genelinde geçim kaynaklarına erişimin son derece kısıtlı olduğunu, 5 üzerinden ortalama 1.97 puanla “Zorlu” kategorisine girdiğini belirtmiştir.⁵¹ Araştırma, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin toplulukların çoğunda (%81) mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Kamu sektörü istihdamı ile ticaret ve hizmetler sektörü varlığı, sırasıyla %59 ve %58 oranlarıyla pek çok konumda bildirilmiştir. Buna karşın, endüstri ve üretim sektörü, değerlendirilen toplulukların çeyreğinin sadece biraz fazlasında (%26) mevcuttur. Katılımcıların %88’i ise tarım gerçekten de ana geçim sektörü olsa da sektörün kendisinin ya kısmen işlevsel olduğunu ya da hiç işlevsel olmadığını belirtmiştir. Bu durum, geri dönen nüfus gruplarının ekonomik dirayetini zayıflatmaktadır.⁵²

FIGURE 9: LIVELIHOOD SECTORS PRESENT IN THE ASSESSED COMMUNITIES (MULTIPLE ANSWERS POSSIBLE)



Şekil 2: Değerlendirilen konumlarda hangi geçim sektörlerinin bulunduğunu gösteren grafik.

Suriye'ye Yönelik Yapıtların Hafifletilmesi:

Geçici yetkililer, ülke yönetimini ele almalarından bu yana uluslararası topluluğa, çatışmaların başladığı 2011 yılından bu yana kilit sektörlerle ve kurumlara uygulanan yapıtları kaldırma çağrısında bulunarak ekonomik iyileşmenin ve yeniden yapılanmanın gerçekleşebilmesi için yapıtların kaldırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu savı destekleyen Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı ve Suriye Danışmanı Volker Perthes, Nisan 2025'te Rudaw'ın kendisiyle gerçekleştirdiği bir röportajda, çatışmaların ardından ülke ekonomisinin toparlanmasının engellenmemesi için yapıtların kaldırılması gerektiğini belirtmiştir.⁵³

⁴⁹ Norveç Mülteci Konseyi (NRC), *Geri dönüşün ötesinde: Suriye'de sürdürülebilir iyileşmeyi ve (yeniden) entegrasyonu sağlamak*, 15 Mayıs 2025, <https://www.nrc.no/resources/reports/beyond-return-ensuring-sustainable-recovery-re-integration-in-syria>

⁵⁰ Norveç Mülteci Konseyi (NRC), *Geri dönüşün ötesinde: Suriye'de sürdürülebilir iyileşmeyi ve (yeniden) entegrasyonu sağlamak*, 15 Mayıs 2025, <https://www.nrc.no/resources/reports/beyond-return-ensuring-sustainable-recovery-re-integration-in-syria>

⁵¹ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), *Suriye Arap Cumhuriyeti — Geri Dönüş Toplulukları Endeksi — Tur 1 (15 Mart - 5 Nisan 2025)*, 13 Mayıs 2025, <https://dtm.iom.int/reports/syrian-arab-republic-communities-return-index-round-1-15-march-05-april-2025>

⁵² Uluslararası Göç Örgütü (IOM), *Suriye Arap Cumhuriyeti — Geri Dönüş Toplulukları Endeksi — Tur 1 (15 Mart - 5 Nisan 2025)*, 13 Mayıs 2025, <https://dtm.iom.int/reports/syrian-arab-republic-communities-return-index-round-1-15-march-05-april-2025>

⁵³ Rudaw, *Suriye ekonomi bakanı, yapıtların yakın zamanda kaldırılmasını bekliyor*, 10 Mayıs 2025, <https://www.rudaw.net/english/middleeast/syria/10052025>

Aynı gün, ABD Başkanı Donald Trump, Suriye'ye uygulanan yaptırımların hafifletilmesi ve yeni hükümetle ilişkilerin normalleşme sürecinin başlatılması planlarını açıklayarak ülkeye "barışa dair bir şans" verilmesinin amaçlandığını belirtmiştir. Açıklama, Trump'ın Suudi Arabistan'da Suriye Geçici Cumhurbaşkanı Ahmed eş-Şera'yla gerçekleştirmesi planlanan görüşmeden önce gelmiştir. Trump, kararın hem Suudi Arabistan hem de Türkiye'den gelen çağrılara karşılık olarak verildiği belirterek ABD politikasında Suriye'nin yeni liderleriyle yakınlaşma yönünde bir değişimin sinyali vermiştir.⁵⁴ Trump'ın açıklamasından bir gün sonra, ABD Hazine Bakanlığı, çeşitli kişilere ve oluşumlara yönelik yaptırımlarda genel bir hafifletmeye gidileceğini duyurarak bu tedbirlere, "Başkan Trump'ın Önce Amerika stratejisiyle uyumlu olarak yeni yaptırımların ve özel sektör faaliyetlerinin önünün açılmasının hedeflendiğini" belirtmiştir.^{55 56}

Benzer şekilde, 20 Mayıs 2025 tarihinde, Avrupa Konseyi, Suriye'ye yönelik ekonomik yaptırımları kaldırma niyetini ifade ettiği bir açıklama yayınlamıştır. Açıklamada, geçmiş ihlallere yönelik hesap verebilirliği sağlama yönündeki taahhüdü doğrultusunda Esad rejimiyle bağlantılı kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanmaya devam edeceğini vurgulamıştır.⁵⁷ İç baskı amaçlı kullanılabilecek silahlar ve çift kullanımlı teknolojiler gibi güvenlik endişelerine dayalı yaptırımların da yürürlükte kalacağı açıklanmıştır. Açıklama, AB'nin insan hakları ihlallerine ya da Suriye'de devam eden istikrarsızlığa karışmış kişilere ve oluşumlara yönelik hedefli yaptırımlar uygulamaya koymayı planladığını da aktarmıştır.⁵⁸

28 Mayıs 2025 tarihinde, Avrupa Konseyi, Suriye'ye yönelik tüm kısıtlayıcı ekonomik tedbirleri resmi olarak kaldıran yasal düzenlemeleri kabul etmiştir. Bu girişimin bir parçası olarak, Suriye Merkez Bankası ve petrol rafinesi, pamuk, telekomünikasyon ve medya gibi Suriye'nin ekonomik iyileşmesinde kritik rol oynadığı düşünülen stratejik sektörlerde faaliyet gösteren şirketler dahil olmak üzere 24 oluşum, AB'nin yaptırımlar listesinden çıkarılmıştır.⁵⁹

Sağlık Hizmetleri

Konrad Adenauer Stiftung, "Suriye'nin Yeniden İnşasına Zemin Hazırlamak için Sağlık Sektöründe İstikrarı Sağlamak" başlıklı Mayıs 2025 raporunda, 2025 yılı itibarıyla, Suriye'ni sağlık sisteminin yıllarca süren çatışmaların ardından hala büyük ölçüde işlevsiz olduğunu, hastanelerin sadece %57'sinin ve birinci basamak sağlık hizmetleri merkezlerinin %37'sinin tamamen işlevsel olduğunu ve sağlık personelinin %70'inden fazlasının ya yerinden edildiğini ya da öldürüldüğünü aktarmaktadır. Araştırma, Esad rejimi süresince hizmetlerin göz ardı edilmesinin, başta kırsal ve yeterince hizmetin bulunmadığı bölgelerde olmak üzere eşitsizliği yoğunlaştırdığını ve kurumları zayıflattığını da ifade etmektedir.⁶⁰ WHO Acil

⁵⁴ Associated Press (AP), „Trump, Suriye'ye yönelik yaptırımları hafifleteceğini ve ülkenin yeni lideriyle ilişkileri geliştireceğini söylüyor, 13 Mayıs 2025, <https://apnews.com/article/ahmad-alsharaa-trump-syria-bashar-al-assad-6facdef5b881286955b95e0c5b2704d7>

⁵⁵ Al Jazeera, Trump'ın sürpriz açıklamasının ardından ABD, Suriye'ye karşı ilk yaptırımları kaldırdı, 23 Mayıs 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/5/23/us-lifts-first-sanctions-on-syria-following-trumps-surprise-announcement>

⁵⁶ Associated Press (AP), Trump yönetimi, Suriye'ye yönelik yaptırımların hafifletilmesinde ilk adımları attı, 24 Mayıs 2025, <https://apnews.com/article/syria-sanctions-trump-civil-war-b00251ffdeca97f1840d9f6c568af080>

⁵⁷ Avrupa Konseyi, Suriye: ABD ekonomik yaptırımlarının kaldırılmasına ilişkin Konsey açıklaması, 20 Mayıs 2025, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/05/20/syria-council-statement-on-the-lifting-of-eu-economic-sanctions/>

⁵⁸ Avrupa Konseyi, Suriye: ABD ekonomik yaptırımlarının kaldırılmasına ilişkin Konsey açıklaması, 20 Mayıs 2025, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/05/20/syria-council-statement-on-the-lifting-of-eu-economic-sanctions/>

⁵⁹ Avrupa Konseyi, Suriye: AB, yakın zamanda varılan siyasi anlaşmayı hayata geçirerek Suriye'ye yönelik ekonomik yaptırımları kaldıran yasal düzenlemeleri kabul etti, 28 Mayıs 2025, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/05/28/syria-eu-adopts-legal-acts-to-lift-economic-sanctions-on-syria-enacting-recent-political-agreement/>

⁶⁰ Konrad Adenauer Stiftung, Suriye'nin Yeniden İnşasına Zemin Hazırlamak için Sağlık Sektöründe İstikrarı Sağlamak, Mayıs 2025, <https://www.kas.de/documents/284382/284431/Stabilizing+Health+to+Anchor+Syria%E2%80%99s+Reconstruction.pdf/ba962cbd-e5e0-4757-e311-87c6c6bbbaa75?version=1.0&t=1747812105594>

Durumlar Direktörü Dr. Altaf Musani'ye göre geçmiş çatışmaların geride bıraktığı etkiler, sivillere yönelik risk oluşturmaya devam etmektedir. Acil servislerine yatışlarda ve konsültasyonlarda artış gözlemlenmiştir. Su ve gıda temini ya da yeniden inşa çalışmaları gibi günlük faaliyetleri, patlamamış mühimmatların bulunabileceği bölgelerde gerçekleşen kadınların ve çocukların sağlığından özellikle endişe duyulduğu dile getirilmiştir.⁶¹

Benzer şekilde, Suriye'nin akıl sağlığı sistemleri de yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyulması nedeniyle tam olarak işlevselliğe kavuşmamıştır. Lancet tıp dergisinde yayınlanan ve Suriye'de yaşayan 1,951 katılımcının yer aldığı 2021 tarihli bir çalışmaya atıfta buluna bir makale, katılımcıların %44'ünün yüksek ihtimalle ileri derecede bir akıl sağlığı bozukluğu yaşadığına işaret ederek bu durumun nedenleri olarak savaşın kümülatif etkilerini ve sosyal desteğin kısıtlı olmasını ileri sürmüştür. Toplu öldürmelere tanıklık etme, sistematik işkence, cinsel şiddet ve özellikle tevkif tesislerinde olmak üzere diğer ihlallerin yanı sıra yerinden edilmenin, mülklerini, aile üyelerini ve kişilik onurunu kaybetmenin, etkilenen kişilerin akıl sağlığı üzerinde ciddi bir etkisi olmuştur.⁶² Sağlık sisteminin yeniden inşası önündeki büyük bir engel olarak, eğitim sahibi akıl sağlığı uzmanı eksikliğinin ciddi boyutta olması tespit edilmiştir. Ülkenin kuzeybatı gibi bazı kesimlerinde sadece iki psikiyatrist bulunduğu bildirilmektedir. Ayrıca, yeni ABD yönetiminden gelebilecek olası fon kesintileri ve değişen jeopolitik önceliklerle birlikte, uluslararası yardımın istikrarının tehlikeye girme ihtimali bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, varlığını koruyan güvenlik riskleri, devam eden siyasi istikrarsızlık ve çatışmaların yeniden baş gösterme olasılığı, akıl sağlığı hizmetlerini uygulamaya koyma ve devamlılıklarını sağlama karşısında ciddi engeller teşkil etmektedir.⁶³

Halk Sağlığı Tesislerinin Rehabilitasyonu:

WHO tarafından paylaşılan bir habere göre İdlib'in güneyindeki Ma'arrat An Nu'man'da, yakın zamanda rehabilite edilen ve 25 Mayıs 2025 tarihinde faaliyetlerine başlayan bir halk sağlığı merkezi, 16 Haziran 2025 tarihinde düzenlenen bir törenle resmi olarak açılmıştır. Gavi Aşı İttifakı'nın desteğiyle rehabilite edilen tesis, ilk haftasında 1,800'den fazla konsültasyon sağlamıştır. Tesisin sunduğu hizmetler arasında ayakta tedavi, üreme ve çocuk sağlığı, acil durum müdahalesi, akıl sağlığı hizmetleri ve aşılama yer almaktadır. 2025 yılı ortası itibarıyla şehrin altyapısının yaklaşık %90'ı kullanılamaz haldedir ve hem sağlık malzemeleri hem de nitelikli personel sayısı kısıtlı kalmıştır. Şehrin, 200,000'i aşan nüfusa hizmet vermiş ana sevk hastanesi hala kapalıdır. Hastanenin kapalı olması nedeniyle bölgeye dönen ailelerin, 45 kilometreyi aşan mesafedeki İdlib ya da Hama'da bulunan tesislerde tedavi olması gerekmiş, ciddi erişim engelleri ortaya çıkmıştır.⁶⁴

Eğitim

North Press Agency tarafından yayımlanan bir habere göre geçici Eğitim Bakanlığı, 4 Mayıs 2025 tarihinde önemli bir idari reform ilan etmiştir. Bu reform kapsamında, mevcut yasal çerçeveler içinde bölgeye özgü karar almayı kolaylaştırmak amacıyla tüm bakanlık yetkileri valilik eğitim müdürlerine devredilmiştir. Geçici

⁶¹ Birleşmiş Milletler Küresel İletişim Birimi (UN DGC), *Güvensizlik ve sağlık hizmetleri krizi devam ederken Suriyeliler sarsıcı ihtiyaçlarla karşı karşıya*, 23 Mayıs 2025, <https://news.un.org/en/story/2025/05/1163616>

⁶² The Lancet, (Darya Rostam Ahmed ve diğerleri), *Yıllarca süren savaşın ardından Suriye'nin akıl sağlığı sistemini yeniden inşa etmek*, (Cilt: 405, Say: 10489, s. 1575), 3 Mayıs 2025, [10.1016/S0140-6736\(25\)00492-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(25)00492-1)

⁶³ The Lancet, (Darya Rostam Ahmed ve diğerleri), *Yıllarca süren savaşın ardından Suriye'nin akıl sağlığı sistemini yeniden inşa etmek*, (Cilt: 405, Say: 10489, s. 1575), 3 Mayıs 2025, [10.1016/S0140-6736\(25\)00492-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(25)00492-1)

⁶⁴ Dünya Sağlık Örgütü (WHO), *Ma'arrat An Nu'man'ın yeniden açılan sağlık tesisinde, ilk haftada 1800'den fazla hasta bakım hizmeti aldı*, 16 Haziran 2025, <https://www.emro.who.int/syria/news/over-1800-patients-receive-care-in-first-week-as-maarrat-an-numan-health-facility-reopens.html>

Bakan Dr. Muhammad Abdul Rahman Turko, reformun eğitimde sürdürülebilir kalkınmanın stratejik bir parçası olduğunu, etkinliği ve cevap verebilirliği artırmayı amaçladığını belirtmiştir. Devlet kurumlarını çağdaştırmayı amaçlayan geniş kapsamlı “Yeni Suriye” girişimi doğrultusunda uygulanan bu reform, yerel idari özerkliğin kapsamını genişletmeyi ve altyapı ile müfredattaki uyumsuzlukları gidermeyi hedeflemektedir. Yeniden düzenlenen yönetim modeli kapsamında, valiler ile eğitim müdürleri eğitim sonuçlarında sorumluluğu paylaşacak, böylece daha geniş kapsamlı hesap verebilirlik ve politikaların yerleştirilmiş biçimde uygulaması teşvik edilecektir.⁶⁵

Ayrıca, basın organlarının bildirdiği üzere, 4 Mayıs 2025 tarihinde Suriye Geçici Eğitim Bakanlığı, beş aylık bir askıya alma sürecinin ardından Haseke ve Kamışlı’daki kamu eğitim çalışanlarına maaş ödemelerini yeniden başlatmıştır. Ödemeler, hem standart maaşları hem de gecikmiş bir mali yardımı kapsamaktadır. ABD yaptırımlarından muafiyet kapsamında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından kolaylaştırılan ve Katar’ın aylık 29 milyon Dolarlık hibesiyle desteklenen bu ödemeler, eğitimciler üzerindeki mali baskının hafifletilmesine yönelik mütevazı ancak önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ancak uzun kuyruklar ve idari gecikmeler, devam eden lojistik sorunların altını çizirken yılın başlarında yaşanan benzer aksamalar, kamu sektörü maaş dağıtımındaki geniş çaplı istikrarsızlığı yansıtmaktadır.⁶⁶

Yasal Uyarı:

Mevcut araştırma, Suriye ile ilgili konularda çeşitli kaynaklar tarafından üretilen menşe ülke bilgisi (MÜB) belgelerine genel bir bakış sağlamak amacıyla UNHCR Türkiye tarafından toplanan MÜB derlemektir.

Derleme kamuya açık bilgilere, çalışmalara ve yorumlara dayanmaktadır. Kamuya açık bilgilerin tamamını kapsamamaktadır ve toplanan çeşitli MÜB belgelerinde yer alan bilgiler, herhangi bir bireysel mülteci talebinin esasları açısından nihai değildir. Kullanıcılar alıntı yapılan belgelerin tam metnine bakmalı ve bireysel başvurulardan kaynaklanan belirli araştırma konularına atıfta bulunarak kaynak materyalin güvenilirliğini, ilgililiğini ve güncelliğini değerlendirmelidir.

⁶⁵ North Press Agency (NPA), *Suriye Eğitim Bakanlığı, Stratejik Merkezleşme Hamlesiyle Valilik Müdürlerine Tam Yetki Verdi*, 5 Mayıs 2025, <https://npasyria.com/en/125421/>

⁶⁶ Kurdistan 24, *Suriye, Beş Aylık Kesintinin Ardından Batı Kürt Bölgesinde Öğretmen Maaşlarını Ödemeye Başladı*, 5 Mayıs 2025, [https://www.kurdistan24.net/en/story/839243/syria-begins-disbursing-teacher-salaries-in-western-kurdistan-after-five-month-suspension#:~:text=ERBIL%20\(Kurdistan24\)%20%E2%80%93%20After%20a,workers%20in%20the%20country's%20northeast](https://www.kurdistan24.net/en/story/839243/syria-begins-disbursing-teacher-salaries-in-western-kurdistan-after-five-month-suspension#:~:text=ERBIL%20(Kurdistan24)%20%E2%80%93%20After%20a,workers%20in%20the%20country's%20northeast)